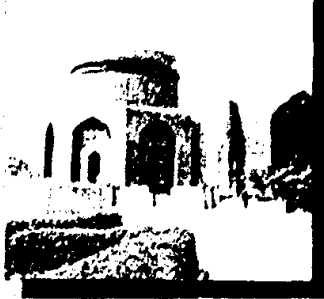

TÜRK DÜNYASINDAN SEÇİMLER

TÜRK DÜNYASI EDİBİYATLARI

Ankara, 1998

TÜRKMEN ŞİİRİ

Y.Doç.Dr. Mehmet KARA

TÜRKMEN ŞİİRİ

Türkmenler, başlangıçta zengin bir sözlü edebiyat geleneğine sahiptiler. Bu sözlü edebiyatın ürünleri, destanlar, masallar, atasözleri, bil-meceler ve “aydım” denilen şarkı veya türkülerdi.

Mahdumkulu’dan önce de eser veren Türkmen şairleri bulunmaktaydı. Ancak bunlar şiirlerini Çağataycayla yazmışlardı. Örnek olarak Vepayı, 15. yüzyılda yaşamış bir Türkmendi ve şiirlerini Çağataycayla kaleme almıştı.

Türkmecenin edibî dil olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde 1733-1783 yılları arasında yaşayan büyük Türkmen şairi Mahdumkulu’nun önemli rolü olmuştur. Şiirlerinde “Pırağı” mahlasını kullanan şair, Türkmen kültürünün zenginliklerine şiirlerinde geniş yer vermiş ve Türkmecenin ifade imkânlarını genişletmiştir. Kendisi aynı zamanda bir sûfî olan Mahdumkulu, şiirlerinde hüznü bir ahiret havasını dile getirmiş, siyasî yönden hareketli devirde gördüğü aksaklıkları şiirleriyle yermiştir.

Mahdumkulu, kendinden sonra yetişen Türkmen şairlerinden Seydi, Zelili, Mollanepes ve Mâtâci’yi; Karakalpak şairlerinden de Berdak, Acınyaz, Günhoca ve öteş gibi kimseleri etkilemiştir.

XVIII. yüzyılda Mahdumkulu’dan başka Dövletmemmet Azadı, Nurmuhamet Andalıp, Mağrubı, Şabende, Gayıbı ve Şeydayı gibi şairler yetişmiştir. Nurmuhamet Andalıp, Şabende ve Gayıbı üzerinde Ahmet Yesevî’nin tesiri büyüktür.

XIX. yüzyılda yetişen Türkmen şairleri şunlardır: Seydi, Zelili, Mollanepes, Mâtâci, Talıbı, Kemine, Aşıkı, Abdısetdar Kazı, Misğingılıç, Kâtibi, Dosmemmet ve Mollanepes’in oğlu Muhammetrahim.

XIX. asrın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında ise, Türkmen şiirini şu şairler temsil etmişlerdir: Dovan, Gara, Yağmır, Guba, Durdı, Oraz, Dövletmemet Balğızıl, Bayram Şahır, Molladurdı, Memmedoraz, Körmolla, Abdırazak, Zinhanı, Baylı Şahır ve Muhammetğulu Atabayev.

Rus istilâsının başladığı yıllarda vatansever Türkmen şairleri, kalemleriyle Ruslara karşı savaşmışlardır. Bunların en tanınmışları, Gök-tepe'deki Rus katliamını şiirleriyle dile getiren Gayıpberdi, Misgingiliç ile Türkmenistan'ın ve Türkmenlerin istiklâli için şiirleriyle mücadele eden Abdulhakim Gulmuhammedov ve Körmolla'dır. Bu mücadele 1930'a kadar devam etmiş, ancak 1930'dan sonra rejimin baskısı artmış, bazı vatanperver şair ve yazarlar eserleriyle birlikte yok edilmişlerdir.

Eli kalem tutan kıymetli insanların yok edilmesiyle, Türkmen kültürüne büyük darbe indirilmiştir. Şiir, gelenekten beslenen ve baskısız gelişen bir edebî tür olduğu için yeni Türkmen şiirinin canlanması uzun yıllar almıştır.

Türkmen şiiri, 1930-1940 yılları arasında sık sık görülen değişikliklerin, uzun süren tartışmaların arasında kendine yer bulamamıştır. Nitekim 1940 yılında yapılan İkinci Yazarlar Kongresi'nde ileri sürülen görüşler dikkat çekicidir. Bu kongrede Türkmen şiirinin ve nesrinin eksiklikleri üzerinde durulmuş, genç şair ve yazarların gevşek olduğu söylenmiştir.

Gençlerin böyle hareket etmelerinin asıl sebebi, onların gelenekle olan bağlarının koparılmaya çalışılması ve kendilerine bir yabancı kültürün zorla kabul ettirilmek istenmesidir.

Bu dönem, Türkmen şiirinin durgunluk dönemidir.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte şiirde biraz canlanma görülür. Eli kalem tutan insanların birçoğu cepheye gider. Bunların bazıları savaşta ölür. Geri dönenler, yaşadıkları olayları canlı ifadelerle şiirleştirirler.

Bu devirde, genç bir şair olan Ata Atacanov, adını duyurur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkmen şiirinde kahramanlık ve vatan sevgisi temaları ağırlıklı olarak işlenir. Şairler, yavaş yavaş klâsik Türkmen şairlerinin şiirlerinden de faydalanmaya başlarlar. Yazılan şiirlerde belli bir mana ve sembol zenginliğine ulaşılır. Yeni Türkmen şairlerinin şiirlerinde Köroğlu, Keymir Kör, Manas ve Alpamış'ın adları geçer. Şiirlerin coşkun ve ateşli kahramanları, Köroğlu'nu andırırlar.

Savaş dönemi ve hemen sonrasının şairleri olarak Berdi Kerbabayev, B. Seytekov, P. Nurbediyev, C. İlmıradov'un adlarını anmak gerekir. Bunların bazıları aynı zamanda nesir türünde eserler de vermişlerdir..

R. Seyidov, D. Haldurdı, G. Seyitliyev ve İlmıradov'un özlü çalışmalarlarıyla lirik şiirin iç kurgusu gelişir ve yenilenir. Buna örnek olarak R. Seyidov'un 1946'da yayımlanan *Bağı İçinde* (Baht İçinde) adlı eseriyle C. İlmıradov'un 1953'te yayımlanan *Gudok* (Düdük) adlı eserini verebiliriz. R. Seyidov, şiirlerinde duyguları zengin bir şekilde verir. 1946 yılında yayımladığı *Bahar* ve 1952'de yayımladığı *Aavçı Atma Cereni* (Avcı Vurma Ceylanı) adlı kitaplarında bunu görmek mümkündür. Ayrıca şair, Mahdumkulu ve benzeri Türkmen şairlerinin eserlerinden faydalanmasını bilmiş, benzer kelimelerin değişik şekillerde ifade edilmesiyle ortaya çıkan kâfiyelerin arkasında ahenkli bir şiir dünyası kurmuştur.

Kâbiliyetli gençlerden Ata Atacanov, bir yandan sanattaki başarısını artırırken, bir yandan da ilk şiir kitaplarını yayımlatma fırsatı bulur: *Alma Yene Gülleyäär* (Elma Yine Çiçek Açıyor, 1948), *Türkmenistanın Baharı* (1952) Atacanov, bu eserlerinde sevgiyi taze duygularla yoğurmuştur.

1960'lı yıllarda Türkmen şiiri, şekil ve muhteva yönünden gelişmesini sürdürür. Okuyucular, daha önceki yıllarda aşk ve savaş temalarıyla yazılmış şiirleri okuyabiliyorlardı. Bu temalara Türkmenistan dışındaki toplumların hayatlarını anlatan değişik temalar eklenmiştir. Şairler, önceleri kısa şiirler yazıyorlardı. Artık "poema" denilen uzun şiirler de görülmeye başlar. A. Kekilov'un *Söygi* (Sevgi) adlı romanı manzumdur. Ata Atacanov, *Guşgi Galası* (Guşgi Kalesi) adlı uzun şiirini kaleme alır.

Bazı şairler, içinde yaşadıkları toplulukların hayatlarıyla ilgili şiirler yazarlar. Bulardan biri olan Ş. Borcakov, petrolcülerin arasında iki yıl kadar yaşayarak onların hayatını anlatan *Godurdepe Depderi* (Godurdepe Defteri) adlı şiir kitabını yazar. Şair, bu eserinde hayatın acı ve tatlı yanlarını gözler önüne serer ve canlandırdığı kişileri ruh dünyalarıyla birlikte okuyucularına vermeye çalışır.

Bazı şairler, insanoğlunun aya ayak basmasıyla ilgili şiirler ve türküler yazarlar. G. Seyitliyev, Ata Atacanov ve M. Garriyev'in bu konudaki şiirleri anılmaya değer.

Karakum kanalının çöle su indireceği ümidi, şairleri etkilemiş ve bununla ilgili şiirler yazılmıştır. B. Hodaynazarov, Ata Atacanov, A. Hayıdov, A. Kovusov, G. Seyitliyev, M. Seyidov ve K. Gurbannepesov bu temayı işleyen şiirler kaleme alırlar.

Türkmen şairleri, bu dönemde gezip gördükleri ülkelerle ilgili şiirler de yazarlar. Bu konuda R. Alıyev'in Türkiye, Fransa ve İtalya hakkındaki şiirlerini içine alan *Dünyaa Ayağa Galyaar* (Dünya Ayağa Kalkıyor) adlı eseriyle G. Seyitliyev'in *Hindistanın Gülleri* (Hindistanın Çiçekleri) adlı kitabını anmak gerekir.

Sevdikleriyle evlenmek istedikleri halde, ailelerinin engel olması yüzünden buna muvaffak olamayan gençlerin, anne babalarıyla aralarında geçen anlaşmazlıkları, mücadeleleri ve onların başından geçenleri anlatan şiirler de yazılır.

Artık Türkmen şiirinin teması çoğalmış, seviyesi yükselmiş, duygu yönü zenginleşmiş ve okuyucunun hafızasından silinmeyecek özelliğe sahip şiirlerin sayısı günden güne artmaya başlamıştır. Şairler, devrin insanının olumlu olumsuz bütün duygularını en güzel bir şekilde ifade etmeye çalışmışlardır. Eski şairler, canlandırdıkları tiplerin daha çok dış görünüşlerini ele alırken yeni şairler, onların iç dünyalarına yönelmişler ve iç zenginliklerini vermeyi başaramışlardır. Bu, Türkmen şiirinde önemli bir gelişmedir.

İnsanların yalnızlığını anlatan şiirlerin sayısı artar. Bu şiirlerde daha çok kişinin kendisine ve yaşadığı devir hakkındaki düşüncelerine yer verilir.

Şairlerin iç diyalogları, duyguları ve düşünceleriyle yoğrulmuş lirik şiire artık bu dönemde çok rastlanır. Bunlar, lirik şiirde düşünce ahenginin güçlenmesine yardımcı olmuştur. Artık Türkmen şiiri yavaş yavaş çok sözlülükten ve tatsız ifadelerden kurtulmaya başlamıştır.

Bu dönemde çocuk şiirleriyle ilgilenen şairler yetişmeye başlar. Bununla ilgili olarak K. Tañinguliyev, M. Garniyev, A. Baymıradov ve A. Hayıdov'un adlarını anmak gerekir. Diğer şairler çocuklar için birçok şiir yazarken A. Hayıdov da *Yaaz Goşğuları* (Bahar Şiirleri) adlı eserini yayımlar. Ancak çocuk şiiri, Türkmen edebiyatının yeni bir kolu olduğu için bu sahada bazı eksiklikler göze çarpar. Şairler, eserlerinde çocuğun hareketlerini ve içinde bulunduğu psikolojik durumu tabii bir şekilde verememişlerdir. Tabiata ve hayvanlara yöneldikleri zaman da çocuğu unutmuşlar, onun dünyasıyla anlattıkları konuları bütünleştirememişlerdir.

1970'li yıllarda şiir gelişmesini ve olgunlaşmasını sürdürür. B. Seytekov, *Bağdağül, Söygi Hasratı* (Sevgi Acısı) adlı eserlerini yazar. K. Gurbannepesov, *Toprak, Menzil*; B. Hudaynazarov, *Ene Süydi* (Ana Sütti); Ata Atacanov, *Men Size Baryaan* (Ben Size Gitmekteyim); M. Seyidov, *Bahar Gündeliği, Bahar Bilen Duuşuşık* (Baharla Karşılaşma); A. Kovusov, *Yıllar Hem Tolkunlar* (Yıllar ve Dalgalar), *Baakı Diirilik* (Ebedî Hayat); A. Omarova, *Ömrümiñ Güli* (Ömrümün Çiçeği) gibi eserlerle kendilerini kabul ettirirler.

K. Gurbannepesov, epik şiiri bırakıp lirik şiir tarzına yönelir. Şairler, ellerinden geldiği kadar kahramanlarının iç dünyalarını vermeye çalışırlar. Şiirde duygu yönünden zenginleşme artar.

1980'den sonra da şairler kervanı uzar gider. Sapar Öräyev, *Guz Yüreği* (Kız Yüreği, 1981), *Gözlerim Seni Gözler* (1984) adlı eserlerini yayımlar. Genellikle çocuk şiirleri yazan Kasım Nurbadov, *Deñziñ Düybündäki Öy* (Denizin Dibindeki Ev, 1986), *Aak Çarlaklar* (Ak Martılar, 1989), *Öveleme Döveleme* (1991) adlı eserlerini okuyucularına sunar. Aynı zamanda bir ilim adamı olan Gurbandurdı Geldiyev, *Mart Geler* (Mart Gelir, 1987) adlı eserini; Atamırat Atabayev, *Gumsaağat* (1989); Berdinazar Hudaynazarov, *Buu Dünya* (Bu Dünya, 1990) adlı kitaplarını neşrederler.

Artık Türkmen şiiri, belirli bir gelişme göstermiştir. Dünyada meydana gelen değişmelerin de etkisiyle şairler, hürriyet atmosferi içerisinde değişik kültürlerle tanışma fırsatı bulacaklar ve asıl gelişme bundan sonra olacaktır.

AÇIKLAMA

Türkmençe bilmeyen bir kimsenin bu dili öğrenirken karşılaşılabileceği en büyük zorluklardan biri, uzun ünlü meselesidir. Bu ünlülerin, Türkmençe sözlükler hariç, yazıda gösterilmemesi bir başka zorluktur. Alfabe konusunda yapılan sempozyumlarda ve değişik toplantılarda, Türkmençede bulunan bütün uzun ünlülerin, ünlülerin çift yazılmasıyla gösterilmesi esası –uzun “â”nın “aa” şeklinde yazılması gibi– genelde kabul görmüştür.

Biz de şiirlerin Türkmençe asıllarında ve eser adlarında bulunan uzun ünlüler için aynı yolu seçtik. Ancak bu yöntemin pratik kullanımında söyleyiş hatasına sebep olmaması için okuyucuların “aa”yı “â”, “uu”yu “û” ve diğerlerini de aynı şekilde uzatarak okumaları gerekmektedir.

Burada bir başka konuyu belirtmekte fayda görüyoruz. Şiirlerini seçtiğimiz şairlerden bazılarının hayat hikâyesini bulamadığımız için sadece şairin adını ve şiirinin hangi eserinden alındığını zikretmekle yetindik.

Şiirlerin önce Türkmençe orijinallerine, ardından da Türkiye Türkçesine aktarılmış şekillerine yer verdik.

ATA ATACANOV (1922-1989)

Türkmen şair ve yazarıdır. 1922 yılında Türkmenistan'ın Mari vilâyetine bağlı İkinci Gökçe köyünde doğmuştur. Aşkabat Pedagoji Enstitüsünü bitirdikten sonra bir müddet gazetecilik ve edebiyat kurslarına devam etmiş, kısa bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra hayatının kalan kısmını yayıncılıkla geçirmiştir.

1940'lı yıllarda şiir yazmaya başlar. "Tääze Yıl Geldi" (Yeni Yıl Geldi) adını taşıyan ilk şiiri, *Tağtabazarı Vilâyeti Gazetesi*'nde yayımlanır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı savaş temasını anlatan şiirleriyle tanınmaya başlayan şairin ilk şiir kitabı, "*Alma Yene Gülleyäär*" (Elma Yine Çiçek Açıyor)dir.

Daha çok şair olarak bilinir. Roman ve tiyatro eserleri de yazmıştır.

Eserlerinden bazıları:

1. *Alma Yene Gülleyäär* (Şiirler, 1948).
2. *Arzılı Mıhmaan* (Şiirler, 1956).
3. *Sallañçağım Sähraa Meniñ* (Şiirler, 1964).
4. *Öçme Oocağım* (Şiirler, 1966).
5. *Çakmak* (Roman, 1971).
6. *Men Size Baryaan* (Şiirler, 1978).
7. *Teke Gızı Tatyana* (Roman, 1987).

TÜRKMENİSTANIM MENİŇ

Men seniň şöhraatly şaanly
 Aadiňa aşyk, vatan.
 Aatly ülkääm,
 Baatly ülkääm,
 Türmenistanım meniň.
 Aydımım sen,
 Arzuvım sen,
 Dilde dessaanım meniň.

Hoş habarly, kään salaamly
 Säheriň men aaşygy.
 Yaaşlygy yaadıma salyaan
 Bahariň men aaşygy.
 Men belet,
 Muhmaan gelende açık öyleň iişygy.
 Aak yürekli,
 Bol çörekli,
 Türkmenistanım meniň.
 Gül meňizli,
 Göök deňizli,
 Baağy bossaanım meniň.

Buu cahanda bir belaa daa
 Senden ayra salmasın.
 Goşa göök zoolakly baydak
 Parlasın, hiç solmasın!
 Saňa söygi siňmedik
 Bir setirim de bolmasın.
 Ös yene, aadiňa gurbaan,
 Türkmenistanım meniň.
 Gereğim sen,
 Yüregim sen,
 Ceğerim caanım meniň.
 1974

(*) Ata Atacanov, *Men Size Baryaan*, Türkmenistan Neşiryaaty, Aşgabat 1978, s. 408-409. (Şiir, kısaltılarak alınmıştır.)

TÜRKMENİSTANIM BENİM

Ben senin şöhretli şanlı
Adına âşığım vatan.
Şanlı ülkem,
Güçlü ülkem,
Türkmenistanım benim.
Türkümsün,
Arzumsun,
Dilde destanım benim.

Hoş haberli, bol selâmlı
Seherin ben âşığıyım.
Bana gençliği hatırlatan
Baharın ben âşığıyım.
Görgülüyüm ben;
Misafir gelirse açık evlerin kapısı.
Ak yürekli,
Ekmeği bereketli
Türkmenistanım benim.
Gül benizli,
Mavi denizli
Bağım bahçem benim.

Bu cihanda bir belâ bile
Senden ayrı düşürmesin.
Çifte mavi şeritli bayrak
Parlasın, hiç solmasın!
Sana sevgi sinmedik
Bir mısram olmasın.
Yüksel yine, adına kurbanım,
Türkmenistanım benim.
Sana muhtacım,
Yüreğimsin,
Ciğerim canım benim.

SALAAM

Biziñ oobaamızıñ aadatı şeyle:
Biiriiniñ garası görünse çala,
İsle tanış bolsun,
İsle näätaniş,
Kiçi salaam beryäär öözünden ulaa.
Salaamsız geçmeyäär hiiç haçan hiiç kim.
Salaamdan sarpadan gucurlı güyç kim?

Men beyle aadatı haalayaan örään.
Kääte yekece söz yetyää daadıma.
Hiiç haçan,
Hiiç haçan gısğanmaaversin
Tañrı salaamını aadam aadama.

1948

SELÂM

Şöyledir bizim köyün âdeti:
Birisi görünse hafıften,
İster tanıdık olsun,
İsterse tanınmayan biri,
Küçük selâm verir kendinden büyüğe.
Selâmsız geçmez hiçbir zaman kimse.
Selâmdan saygıdan güçlü ne var?

Çok beğeniyorum ben böyle âdeti;
Bazen tek söz yetiştir imdadıma.
Hiçbir zaman,
Hiçbir zaman kıskanmasın ne olur
Allah selâmını insan insana.

(*). Atacanov, *a.g.e.*, s. 23.

ÖÇME OCAĞIM!

Eziizim, oot yakdım yool yakasında.
 Gel, otur,
 Geçeli oocak başına.
 İsleseñ, ikiimiz söhbet açalı.
 Yalın yalkım salsın değre daşına.

Yanıp duur,
 Yanıp duur oocağım meniñ..
 Saña daa, hiy, yılısından yetdi mi?
 Alada, aargınlık, ünci aazalıp,
 Yürek tääze hıyaallara gitdi mi?

Men hoşaal.
 Gel, onda aydım aydalı.
 Aydımlar daa yılıdyaandır oot yaalı.
 İkiimize ulı işler garaşyaar,
 Hakıkət edeli hemme hıyaalı.

Yanıp duur,
 Yanıp duur oocağım meniñ.
 Aaz bolyaa alavı hovrı heniizem...
 Kööreyäär,
 Seret, ol
 Söner, kül bolar,
 Senem oodun oklamasañ, eziizim.

1966

(*). Atacanov, *a.g.e.*, s. 238.

SÖNME OCAĞIM!

Ateş yaktım azizim yol kenarında.
Gel otur,
Geçelim ocak başına.
İstersen sohbet açalım.
Alev ışık yaysın çevresine.

Yanıyor,
Yanıyor ocağım benim...
Sıcağından ulaştı mı hiç sana da?
Sıkıntı, yorgunluk, dert azalıp
Yüreğin taze hayallere gitti mi?

Ben mutluyum.
Gel, orada türkü söyleyelim.
Türküler de ısıtır ateş gibi.
Büyük işler bekliyor ikimizi,
Gerçekleştirelim bütün hayalleri.

Yanıyor.
Yanıyor ocağım benim...
Henüz azdır alevi, sıcağı...
Alevleniyor,
Bak,
Söner, kül olur
Sen de odun atmazsan azizim.

HQŞ GAAL, ERKİN OOBAAAM!

Hoş gaal, erkin oobaam,
Hoş gaal, mekaanım,
Söygi sırlarımıñ sakçısı, çınaar!
Aar naamıs oodunda gaynadı gaanım,
Buu gün gayraatımı gamçıladı aar.

Ekledi,
Sakladı,
Ösdürdi Vatan.
Bizem buu gün gerek bolduk derdine,
Goy, guvansın garabağır eneler
Yovuz günde ata münen merdine.

Hoş gaal, kääbääm enem,
Mähribaan enem!
Ölsem de,
Süydüñi haklaap ölerin.
Aağlama,
Aağlama, söver yaar, senem.
Inan, men aapatdan amaan gelerin.

1942

(*). Atacanov, *a.g.e.*, s. 9.

564
ELVEDA, HÜR KÖYÜM!

Elveda, hür köyüm,
Elveda, yerim yurdum,
Sevgi sırlarımı saklayan çınar!
Ar namus ateşinde kaydadı kanım,
Bugün gayretimi kamçıladı öçlü duygular.

Besledi,
Büyüttü,
Yetiştirdi vatan;
Biz de bugün derman olduk derdine.
Bırakın, gurur duysun bağı yanık analar
Kötü günde ata binen merdiyle.

Elveda, canım anam,
Sevgili anam!
Ölsem de
Sütüne lâyük olduğumu gösterip ölürüm.
Ağlama,
Ağlama, nazlı yâr sen de.
İnan, ben âfetten (*) sağ sâlim gelirim.

(*). İkinci Dünya Savaşı kastedilmektedir (M. K.).

ISSIK KÖL

Köp salaam getirdik saña Issık Köl,
 Keşdeli kenaara gadam basdık, kööl.
 Üsti aala gaarlı Aladağı sen
 Edinipsiñ ebediilik yassık, kööl.
 Şikaar ediñ diyip, gayık getiren
 Balıkçıını gucağmıza gısdık, kööl.
 Maavı tolkunlarıñ mes gucağında
 Doostluk duyğusından yene ösdük, kööl.
 Toktoğülün tääsiin komuzı kimiin
 Ovaazlı saaziña gulak asdık, kööl.

1960, iyun

ISIK GÖL

Çok selâm getirdik sana Isık Göl,
 Nakışlı kıyıya ayak bastık, göl.
 Üstü ala karlı Aladağ'ı sen
 Edinmişsin edebiyen yastık, göl.
 "Avlanın!" diyerek kayık getiren
 Balıkçıyı bağrıma bastık, göl.
 Mavi dalgaların sarhoş kucağında
 Yine dostluk duygusuyla coştuk, göl.
 Toktogül'ün muhteşem kopuzu gibi
 Ezgili sazını dinledik, duyduk, göl.

Haziran, 1960.

(*) Atacanov, *a.g.e.*, s. 91-92.

SAYRAMA, GUŞ

Sayrama, guş, pencirääniñ önünde.
 Sayrama, söyğülim uukuda yatur.
 Belki, meni görer yene düüşünde.
 Belki, maña tääze aydımlar getiir.

Saçın giice edip, yassığa yayıp,
 Raahat dem alyaa periişde yaalı.
 Buldurayaan hurma yañakdan taayıp,
 Yelpeyäär yüzini säher şemaalı.

Goşğı yazyaan gara gözler şaanına,
 Gutarıñçaam oyatma sen, uuklasın.
 Belki, sözüm aaram berip caanına,
 Şirin uukusını gooraap saklasın,
 Oyatma, guş, oyatma, guş, uuklasın.

1954

ÖTME EY KUŞ...

Ötme ey kuş, pencerenin önünde.
 Ötme, sevgilim uykuda yatıyor.
 Belki beni görür yine düşünde.
 Belki bana yeni türküler getirir.

Saçını gece kılıp, yastığa yayıp,
 Rahat nefes alıyor melek gibi.
 Işıldayan hurma yanaktan kayıp
 Yel pazeliyor yüzünü seher yeli.

Şiir yazıyorum kara gözler şanına,
 Bitirinceye kadar uyandırma, uyusun.
 Belki sözüm huzur verir canına,
 Tatlı uykusunu bölüp uyanmasın,
 Uyandırma kuş, uyandırma, uyusun.

(*). Atacanov, *a.g.e.*, s. 45.

GÖRDÜM

Men onı güzere gelende gördüm,
 Güzerden sovk suv alanda gördüm.
 Goşa bedresini golunda sallaap,
 Tallı raayışa galanda gördüm.
 Düynki deyin yene gaabak astından
 Maña nääzli nazar salanda gördüm.
 Vah näädeyin, gaydıp gözün galdırmaan,
 İntizaar yüreğmi dilendi gördüm,
 Çilimimiñ ootlı uucun ağzıma
 Alanımı görüp, gülende gördüm.
 Geçemde göök pencirääniñ duuşundan,
 Ovaazlı gopuzı çalanda gördüm.

1958

GÖRDÜM

Ben onu nehre gelirken gördüm,
 Nehirden soğuk su alırken gördüm.
 Çifte kovasını kolunda sallayıp
 Söğütlü kıyıya yükselirken gördüm.
 Dünkü gibi yine göz ucuyla
 Bana nazlıca bakarken gördüm.
 Vah, n'ideyim, döndü başını kaldırmadan,
 Bekleyiş yüreğimi dilerken gördüm.
 Sigaramın ateşli ucunu ağzıma
 Aldığımı farkedip, gülerken gördüm.
 Geçtiğimde mavi pencerenin yanından,
 Ezgili kopuzu çalarken gördüm.

(*). Atacanov, a.g.e., s. 72.

ECEM

Pencirääniñ çep taayınıñ,
Sırılğıdır aak perdesi.
Iısı geler göök çaayınıñ,
Eşdiler üncüli sesi.

İsle giice, isle gündiiz,
Geler vağtım biler ecem.
Ahli işin unudıp tiiz,
Şol pencirää geler ecem.

Bellidir gözünüñ yerem,
Şol nokatdan cıklaar durar.
Mensiz nahar iymez birem,
Yoola garaap, yooklar durar.

Guñacınıñ uucı bilen
Aaynaamızdan sular çañı.
Eğer öye gelmesem men,
Dik durup atırar dañı.

1961

ANAM

Pencerenin sol yanının
Sıyrılıdır beyaz perdesi.
Kokusu gelir gök çayının,
İşitilir kuşkulu sesi.

İster gece, ister gündüz
Geleceğim vakti bilir anam.
Bütün işini unutup tez,
Bu pencereye gelir anam.

Bellidir gözünün yeri bile,
O noktadan gözetler durur.
Bensiz yemek yemez hiçbir zaman,
Yola bakıp mırıldanır durur.

Başörtüsünün ucuyla
Penceremizin siler tozunu.
Eğer eve gelmezsem ben,
Ayakta ağartır günü.

SAYRA, BİLBİL

Sayra, bilbil, sayra,
Sayra, bilbilim.
Seniñ üçiin eken gırmızı gülüm
Açıldı atırlı säher çaağında,
Açıldı oobaamiñ tääze baağında,
Tääze baağında,
Säher çaağında.

Gördüm gara gızı gülüñ içinde,
Gördüm gızıl güli gızıñ saçında,
Gızıñ saçında,
Gülüñ içinde.

Gızıñ gözi gaaldı gül puudağında.
Sayra, bilbil, sayra,
Diñleyäär seni.
Aal gülüñ övşüni aal yañağında,
Caadılı gözleri çaağıryaar meni,
Diñleyäär seni,
Çaağıryaar meni.

1962

ÖT BÜLBÜL

Öt bülbül, öt,
Öt, bülbülüm.
Senin için diktiğim kırmızı gülüm
Açıldı güzel kokulu seher vaktinde,
Açıldı köyümün yeni bahçesinde,
Yeni bahçesinde,
Seher vaktinde.

Gördüm kara kızı gülün içinde,
Gördüm kızıl gülü kızın saçında,
Kızın saçında,
Gülün içinde.

Kızın gözü kaldı gül dalında.
Öt bülbül, öt,
Dinliyor seni.
Kırmızı gülün parıltısı al yanağında,
Büyüleyici gözleri çağırıyor beni,
Dinliyor seni,
Çağırıyor beni.

(*). Atacanov, *a.g.e.*, s. 192. (Şiir, kısaltılarak alınmıştır).

572

MENEM AADAM

Menem aadam,
Boyun alyaan,
Meniñem
Yalñışım baar,
Yeñiřim baar,
Hataam baar.
Diyipdirler: Teğmildi baar Günüñem.

1964

BEN DE İNSANIM

Ben de insanım,
İtiraf ediyorum,
Benim de
Yanlışım var,
Zaferim var,
Kusurum var.
Demiřtirler: Lekesi var güneřin de.

(*) Atacanov, *a.g.e.*, s. 192. (Şiir, kısaltılarak alınmıştır.)

GURBANDURDI GELDİYEV (1942-)

Türkmen şair ve yazarıdır.

1942 yılında Türkmenistan'ın Gızlarbat şehrinde dünyaya gelir. Türkmen Devlet Üniversitesini bitirir. İlmî ve edebî çalışmaların yapıldığı değişik kuruluşlarda idarecilik görevlerinde bulunur. Yaptığı çalışmalarla profesörlüğe kadar yükselir. Şu anda, Türkmen Devlet Diller ve Edebiyat Enstitüsüne bağlı Türkmen Dili ve Edebiyatı Bölümünün başkanıdır. Aynı zamanda Türkmenistan Yazarlar Birliği üyesidir.

Eserlerinden bazıları:

1. *Poeziyaamızıñ Häzirkî Zamaan Keşbi* (Stil Probleması, 1978).
2. *Mart Geler* (Şiirler, 1987).
3. *Taaruh-Edebii İkbaallar* (Makâleler, 1990).

574
MART GELER VELİN

Asmaan kükräär,
Bahar sıǵmaz gündiize,
Giicelere sıǵmaz,
Çırpınar zemiin.
Men hökmaan aydarın saña şol sözi,
Dillerim açılar mart geler velin.

Bahar mövç alar daa bahara sıǵmaz,
Yalançı meymiräär mılaakatında.
Yürek gövrää sıǵmaz,
Ser dünyää sıǵmaz,
Men aydım aydarın seniñ hakiñda.

Aytmacak bolsamam, baarıbir menden
Biiǵtıyaar maña aytdır buu mahal.
Gelin ovsunından,
Gıziñ usından,
Caahıl hövesinden
Yasalan bahar.

Boǵun boǵun söker yaydançlarımı,
Köñle inam çöker,
Galkınar gövün.
Aydımda aydarın aytcak sözümi,
Kimdiǵım undarın...
Mart geler velin.

MART GELİNCE...

Sema kükrer,
Bahar sığmaz gündüze,
Gecelere sığmaz,
Çırpınır yeryüzü.
Ben mutlaka söylerim sana o sözü,
Dillerim açılır Mart gelince...

Bahar dalgalanır da bahara sığmaz.
Yalancı dünya uyuklar güler yüzüyle;
Yürek göğse sığmaz,
Baş dünyaya.
Ben türkü söylerim senin hakkında.

Söylemek istemesem bile
Zorla söyletir bana bu an;
Gelin büyüünden,
Kız kokusundan,
Delikanlı hevesinden
Türeyen bahar.

Söker bir bir kararsızlıklarımı;
Kalbe güven çöker,
Yükselir gönül.
Türküde söylerim söylenecek sözümü,
Kim olduğumu unuturum...

Mart gelince.

UNUTMA, DÖVÜRDEŞ!

Ömrüñ naäçe yılın yoolda ötürdiñ.
Ömrüñ gaalanı daa yoolda ötmeli.
Bize ayak çekmek bolmaz, dövürdeş,
Bilyää miñ, biz niirelere yetmeli.

Tayyaar, yool yook. Yool açmalı öözümüz.
Alavlansın hicuv aatlı köözümüz.
Gañrılıp gör, gayalara çıkanda,
İlden günden doolı biziñ ıızımız.

Şol ıızdan gelyäänler köpeler yaalı,
Buu yool gitdiğiçe yağtı bolmalı.
Buu yool bolmalıdır Dünyääniñ yoolı,
Buu yool aadamzaadiñ bağı bolmalı.

Dövürdeş, dünyääniñ kervenbaşı sen,
Bak, ıızıñdan sooğup gelyään hatara,
Dünyää Gündoğara yılğırıp bakyaar,
Dünyää gaaşın çityaar tüm günbatara.

Unutma: Dünyääniñ kervenbaşı sen,
Yöre, yoolda yazdırmazdan goşı sen.
Sak bol,
    bek bol,
    akıllı bol,
        dövürdeş,
Zamaanada iñ coğapkäär kişi sen.

UNUTMA AKRANIM!

Ömrün kaç yılını yolda geçirdin?
Kalanı da yolda geçsin ömrünün.
Bize durmak yakışmaz akranım,
Biliyor musun biz nerelere ulaşmalıyız?

Hazır yol yok; yol açmalıyız kendimiz.
Alevlensin şevk adlı közümüz.
Dön de bir bak, kayalara çıkınca,
Halkla dolu bizim izimiz.

O izden gelenler çoğalıyor gibi,
Bu yol aydınlık olmalı gittikçe.
Dünyanın yolu olmalı bu yol
Bahtı olmalı insanoğlunun.

Akranım, dünyanın kervanbaşısın,
Bak, ardına düşüp gelenlere,
Doğu'ya gülümseyerek bakıyor dünya,
Kaşını çatıyor bütün Batı'ya.

Unutma, dünyanın kervanbaşısın!
Yürü, yolda dağıtmadan mülkü sen!
Uyanık ol ,metin ol,akıllı ol akranım,
Bu zamanda en mesul kişisin!

***

Aala gaarlı gara daağıñ başında
Oynaan bulut yene yağmaan öter mi?
Aaşık yiğit aylanıp yaar daşında,
Pervaana dek ooda yanmaan öter mi?

Deñiz, deryaa, daağ, sähraa, düz berlenler,
Buu dünýääni görmääge göz berlenler,
Gursağna dil, zıbaana söz berlenler,
Ööz derdin kaağıza yazmaan öter mi?

Höves, hıyaal üçiin gövün berlenmiş,
Gözellikde gara gözüñ eğlenmiş.
Öözün götermääge gaanat berlen guş
Gaanatın asmaanda yaymaan öter mi?

Tümnden çıkıp, yağtılıkda oyanan,
Giice yatmaan, gözi gaana boyalan,
Ööz iilinden akıl alıp, goyalan
Ööz sözünem iile goymaan öter mi?

Sağda mı, soolda mı, yoolda mı, öyde,
Müñ ihlaas siñdirip setire, beyde,
Galam berlip, “Şaahır sen!” diýlen, hey de,
Sırın ääşgäär etmään, yaymaan öter mi?!

***

Ala karlı kara dağın başında
Oynayan bulut yine yağmadan geçer mi?
Aşık yiğit dolanıp yar çevresinde
Pervane gibi ateşe yanmadan geçer mi?

Deniz, ırmak, dağ, çöl, düz verilenler,
Bu dünyayı görmek için göz verilenler,
Bağrına gönül, diline söz verilenler
Derdini kağıda yazmadan geçer mi?

Heves, hayal için gönül verilmiş,
Güzellikte kara gözün eğlenmiş.
Uçması için kanat verilen kuş
Gökyüzünde kanadını açmadan geçer mi?

Karanlıktan çıkıp aydınlıkta uyanan,
Gece yatmayıp gözü kana boyanan,
Halkından akıl alıp akıllanan
Sözünü halka bırakmadan geçer mi?

Sağda, solda, yolda, evde,
Bin ihlâs sindirip mısraya, beyte,
Kalem verilip “Şairsin!” denilen de
Sırtını açıklamadan, yaymadan geçer mi?

KASIM NURBADOV (1951-)

1951 yılında Türkmenistan'ın Balkan vilâyetine bağlı Esengüli kazasının Acıyap köyünde dünyaya gelen Nurbadov, Türkmen Devlet Üniversitesinin Türkmen Dili Bölümünü bitirdi (1973). 1973-1983 yılları arasında çeşitli okullarda edebiyat öğretmeni olarak çalıştı ve müdürlük görevinde bulundu. 1978 yılından beri Türkmenistan Yazarlar Birliği üyesi olan şair/yazar, şu anda yayıncılıkla uğraşiyor. Daha çok çocuk edebiyatıyla ilgileniyor. Hem şiir, hem de hikâye yazıyor. Biz, buraya Nurbadov'un birkaç çocuk şiirini aldık.

Eserlerinden bazıları:

1. *Deňziň Düybündäki Öy* (Çocuk Şiirleri, 1986).
2. *Garadepeli Oğlancık* (Hikâyeler, 1988).
3. *Aak Çarlaklar* (Şiirler, 1989).
4. *Öveleme Döveleme* (Çocuk Şiirleri, 1991).

ÄÄYNEK

– Ha kitaap oka,
Ha gazet oka,
Ääyneğiñ mıdaam
Gözüñde, kaaka.

Gündiiz ääyneksiz
Vağtıñ bolanook.
Şonsuz hiiç zaadı
Görüp bileñook.

Ääyneğiñ giice
Aynp yatañda,
Näädip düyş görýääñ
Uukaa batañda?!

GÖZLÜK

İster kitap oku,
İsterse gazete.
Gözlüğüñ daima
Gözünde, baba.

Gündüz gözlüksüz
Duramıyorsun.
Onsuz hiçbir şeyi
Göremiyorsun.

Gözlüğüñü gece
Çıkarıp yattığıñda,
Nasıl düş görüyorsun
Uykuya daldığıñda?

(*) Kasım Nurbadov, *Deñziñ Düybündäki Öy*, Mağaarif, Aşgabat 1986, s. 24.

DÜKÜR DÜKÜR AT GELYÄÄR

– Dükür dükür at gelyäär,
Çıkıp seret, kim gelyäär?

Daşa çıkdım.
Seretdim;
Atlaa gözüm düşmedi.
Sesi gelyäär.
Özüne
Aslaa gözüm düşmedi.

At ayağna diñ salıp,
Durdum garaap bir salım;
Ol-aa atıñ sesi dää!,
Sizem oña diñ salıñ:

– Dükür dükür dükür!
Dükür dükür dükür!..

Eseñguluñ gızlarınıñ
Dokma darağnıñ sesi;
Çapıp gelyään atlarıñ
Göüyää ayağnıñ sesi.

TIKIDIK TIKIDIK AT GELİYOR

– Tıkıdık tıkıdık at geliyor,
Çıkıp seyret, kim geliyor?

Dışarı çıktım.
Bakındım;
Atlıya gözüm ilişmedi.
Sesi geliyor
Kendine
Aslâ gözüm ilişmedi.

At ayağına kulak verip
Bekleyip durdum bir an.
At sesi değilmiş duyulan,
Siz de ona kulak verin:

– Tıkıdık tıkıdık tıkıdık!
Tıkıdık, tıkıdık, tıkıdık!..

Esenğülü'nün kızlarının
Dokuma tarağının sesi
Sanki koşup gelen atların
Ayağının sesi.

(*). Esenğülü, Türkmenistan'ın Balkan vilâyetine bağlı bir ilçedir.

584
YAĞ, YAĞIŞ)

Elek alıp
Ele, bulut.
Asmaandan suv
Ele, bulut!

Yuv gülleri;
Ülpüldeşsin.
Çaar tarapa
Atır saçsın.

Reñkleri
Açılsın, goy;
Ecem caanıñ
Pääk gövni dey.

Şol güllerden
Boğup çemen.
Sovğat etcek
Eceme men.

YAĞ YAĞMUR

Elek alıp
Ele, bulut.
Gökten su
Ele, bulut!

Yıka gülleri;
Parıldasın.
Dört bir yana
Güzel koku yaysın.

Renkleri
Açılsın, bırak;
Anacığımın
Temiz gönlü gibi.

Demetleyip
O güllerden
Hediye edeceğim
Anama ben.

GARINCA

– Gatı çıplak görünyääñ,
Ey garınca, garınca.
Gış sovukdur, üşäärsiñ
Geyinmeseñ galıñca!

– Sağ bol, aladañ üçiin
Öñden tayyaar gışa men:
Tomus ıssaa kääñ bişdim,
İndi gışda üşemen.

(*). Nurbadov, a.g.e., s. 105.

KARINCA

– Çok çıplak görünüyorsun,
Ey karınca, karınca.
Kış soğuktur, üşürsün
Giyinmezsen kalınca!

– Sağ ol, düşündüğün için.
Önceden hazırlandım kışa ben:
Yazın sıcakta çok piştim,
Şimdi kışta üşümem.

SAPAR ÖRÄYEV**SÖYGÜLİME**

Men seniñ yaaniña yetmeli bolsam,
Saylaardım yoollarda iñ yakın yoolı,
Eğer seniñ bilen gitmeli bolsam,
Sayların daş yoolı;
Gutarmaz yaalı.

SEVGİLİME

Senin yanına ulaşmam gerekirse,
Seçerim yolların en yakınını.
Eğer seninle gitmem gerekirse,
Seçerim bitmez tükenmez uzak yolu.

GARAĞALPAK GIIZLARI

Gözlerimiñ garası,
Garağalpak gızları.
Gözelleriñ seresi,
Garağalpak gızları.

Gülse gışı yaaz eyläär,
Keyercekläär näaz eyläär,
Galñ buuzı kööz eyläär,
Garağalpak gızları.

Tağam daatsañ elinden,
Daadı gitmez diliñden,
Yüz paay gözel gülünden,
Garağalpak gızları.

Uyalar, çaay getirer,
Edep bilen oturar,
Gam gussaañı yitirer,
Garağalpak gızları.

(*) Öräyev, *a.g.e.*, s. 56-57. (Şiir, kısaltılarak alınmıştır).

588

İş edende gül goyar.
Teşneliğni tiiz duyar,
Süytli gara çaay guyar,
Garağalpak gızları.

Ter yüzleri ter üzüm,
Yüzñüzde görner yüzüm,
Gözñüzde görner gözüm
Garağalpak gızları.

Ene yere gül eker,
Gucak gucak gül çeker,
Sözüniz şerbet şeker.
Garağalpak gızları.

Taavus guş dey daranar,
Yaman gözden gooranar
Yaman sözden gooranar.
Garağalpak gızları.

KARAKALPAK KIZLARI

Gözlerimin karası,
Karakalpak kızları.
Güzellerin en güzeli
Karakalpak kızları.

Gülse kışı yaz eyler,
Kuşkulanıp naz eyler,
Kalın buzu köz eyler
Karakalpak kızları.

Yemek tatsan elinden,
Tadı gitmez dilinden,
Yüz parça güzel gülünden
Karakalpak kızları.
Utanır, çay getirir,
Edeplince oturur,
Var derdini götürür
Karakalpak kızları.

Çalışırken gül takar,
Susuzluğunu tez duyar,
Sütlü kara çay koyar
Karakalpak kızları.

Taze yüzleri taze üzüm,
Yüzünüzde görünür yüzüm,
Gözünüzde görünür gözüm
Karakalpak kızları.

Anayurda gül diker,
Kucak kucak gül çeker,
Sözünüz şerbet şeker.
Karakalpak kızları.

Tavus kuşu gibi taranır,
Kötü gözden korunur
Kötü sözden korunur
Karakalpak kızları.

590
BIİRINE DAAŞ DEĞSE

Bağşı,
saazandaanı
hemem şaahııı
Meñzedyäärler mıdaam sayrak bilbile.
Baağ bolmasa bilbil yaaşaar näähili,
Bilbiliñki baağ hem acap gül bile.

Güli gooramakdan vasp etmek yeñil.
Gülleri gooramak baağbaana baağlı.
Ter gülüñ yaprağna değse de teğmil,
Gül bilen baağbaanıñ yüreği daağlı.

Bir yerde gözellik baar bolsa eğer,
Şolarıñ baarınıñ baağbaanı şaahııı.
Biirine daaş değse şaahıııra değer,
Mıdaam güldürmeli aaglaanı şaahııı.

BİRİNE TAŞ DEĞERSE...

Bağşıyı

saz çalanı

ve şairi

Benzetiyorlar devamlı öten bülbüle.

Bahçe olmasa bülbül nasıl yaşar?

Bülbülündür bahçeyle görkemli gül beraber.

Gülü korumaktan tasvir etmek kolay.

Gülleri korumak bahçivana bağlı.

Taze gülün yaprağına değerse leke,

Gül ile bahçivanın yüreği dağlı.

Bir yerde güzellik varsa eğer,

Bunların hepsinin bahçivanı şair.

Birine taş değerse şaire değer,

Daima güldürmeli ağlayanı şair.

(*). Bağşı, Türkmen şarkı ve türkülerini söyleyen ve halk arasında belli bir üne sahip

KAYNAKLAR

1. ATABAYEV, Atamirat, **Gumsaağat** (Goşğular ve Poemalar), Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1989.
2. ATACANOV, Ata, **Men Size Baryaan**, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1978.
3. AYTAÇ, Kemal (çev.), **Türk Lehçeleri ve Edebiyatları**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, s. 97-100.
4. AZMUN, Yusuf, **Ana Çizgileriyle Türkmençe Dilbilgisi**, I. Cilt (Sesbilgisi), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.
5. ———, "Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında", **Reşit Rahmeti Arat Armağanı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966, s. 32-84.
6. ERCİLASUN, Ahmet B. – (ve diğer komisyon üyeleri), **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II (Kılavuz Kitap-Dizin)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
7. GELDİYEYEV, Gurbandurdı, **Mart Geler** (Goşğular), Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1987.
8. HUDAYNAZAROV, Berdinazar, **Buu Dünya**, Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1990.
9. KARA, Mehmet, "Türkmen Edebiyatı", **Türk Dünyası El Kitabı**, İkinci Baskı, Üçüncü Cilt, Ankara 1992, s. 669-683.
10. NURBADOV, Kasım, **Deñziň Düybündäki Öy** (Goşğular, Ertekiler, Poemalar), Mağaarıf, Aşgabat 1986.
11. ÖRÄYEV, Sapar, **Guz Yüreği** (Goşğular ve Poemalar), Türkmenistan Neşiryaatı, Aşgabat 1981.
12. SARAY, Mehmet, "Türkmenler," İslâm Ansiklopedisi.
13. ŞÇERBİNİN, V. G., **Rusça-Türkçe Sözlük**, Moskova 1989.
14. Türkmenistan İlimler Akademiyası, **Türkmen (Sovyet) Edebiyatının Taaruhı**, Aşgabat, I. ve II. Ciltler 1975; III. Cilt 1977; IV. Cilt 1979; V. Cilt Birinci Kitaap 1980; V. Cilt İkinci Kitaap 1981; VI. Cilt Birinci Kitaap 1982; VI. Cilt İkinci Kitaap 1984.
15. ———, **Türkmençe-Rusça Sözlük**, Moskova 1968.
16. ———, **Türkmen Diliniň Sözlüğü**, Aşgabat 1962.
17. ———, **Türkmen (Sovyet) Entsiklopediyası**, Cilt I, Aşgabat 1974, s. 219